

Drag mi je Platon, ali... Razlike o shvaćanju odgoja u učenjima Platona i Aristotela

Đurić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:047869>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MAGDALENA ĐURIĆ

**DRAG MI JE PLATON, ALI... RAZLIKE O SHVAĆANJU ODGOJA U UČENJIMA
PLATONA I ARISTOTELELA**

Završni rad

Pula, srpanj, 2021. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MAGDALENA ĐURIĆ

**DRAG MI JE PLATON, ALI... RAZLIKE O SHVAĆANJU ODGOJA U UČENJIMA
PLATONA I ARISTOTELE**

Završni rad

JMBAG: 0111075851, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Filozofija odgoja

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filozofija

Znanstvena grana: Povijest filozofije

Mentor: prof. dr. sc. Fulvio Šuran

Pula, srpanj, 2021. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Magdalena Đurić, kandidat za prvostupnika predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, srpanj, 2021. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Magdalena Đurić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Drag mi je Platon, ali... Razlike o shvaćanju odgoja u učenjima Platona i Aristotela koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 12.07.2021. (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. Općenito o odgoju, te prvi začetci odgoja	2
2.1. <i>Općenito o odgoju</i>	2
2.2. <i>Začetci odgoja u prvobitnim zajednicama</i>	4
2.3. <i>Sofisti i njihov doprinos odgoju</i>	5
3. Sokrat o sofistima i odgoju	7
4. Platon	10
4.1. <i>Platon o odgoju</i>	10
4.2. <i>Problemi unutar Platonove filozofije odgoja i obrazovanja</i>	14
4.2.1. <i>Utopija</i>	15
4.2.2. <i>Sterilnost</i>	17
4.2.3. <i>Neosjetljivost na individualnost</i>	18
4.2.4. <i>Nepreciznost</i>	18
5. Aristotel.....	20
5.1. <i>Aristotel o odgoju</i>	20
6. Razlike u shvaćanju odgoja u učenjima Platona i Aristotela.....	22
6.1. <i>Kritički osvrt na Platona</i>	25
6.2. <i>Kritički osvrt na Aristotela</i>	26
6.3. <i>Hrvatski filozofi o Platonu i Aristotelu</i>	27
7. ZAKLJUČAK	29
8. LITERATURA:	30
16. POPIS SLIKA	32
SAŽETAK.....	33
SUMMARY	34

1. UVOD

Odgoj. Zašto je odgoj bitan? Još u antičkoj Grčkoj su promišljali o ovome pitanju... Možda ne na ovaj način na koji mi danas promišljamo, ali veliki filozofi poput Platona i Aristotela, te njihovi prethodnici poput Sokrata, pitali su se kakav odgoj treba biti ponuđen pojedincu da bi bio koristan i državi u kojoj pojedinac živi i pojedincu kao individui.

Ono što je bitno za istaknuti jeste da se i dan danas promišlja o odgoju te ga pedagogija proučava kroz razne i različite definicije.

Odgoj je potreba svakoga pojedinca, naravno pod ovim se misli na ljudski rod. Ljudi su ti kojima je potreban odgoj, te potrebe nema kod ostalih živih bića, recimo biljkama i životinjama odgoj nije potreban ono što njima treba jeste uzgoj. Ključna razlika u odnosu na ostale vrste leži u našoj sposobnosti stvaranja kumulativne kulture koja se zasniva na kulturnoj transmisiji i stvaralaštvu. Milan Polić uspio je pristupiti temi dajući pri tome filozofsko određenje pojma odgoja koje doseže čovjekovu bit, a to je čovjek kao slobodno i samosvjesno biće koje stvara svoj svijet a time i sebe sama. Odgoj je odgovoran i ozbiljan posao, te oni koji se bave njime kao takvog bi ga i trebali shvaćati.

U ovom radu bit će izneseni pogledi i shvaćanja odgoja u antičko vrijeme. Prvi počeci odgoja kao takvoga. Te će biti iznesena stajališta i učenja Platona i Aristotela o odgoju. Razlike koje postoje u njihovom shvaćanju odgoja, te koliko je Aristotel težio odgoju kao odgoju individue koja funkcionira u zajednici, za razliku od Platona koji odgoj smatra isključivo kao nadležnost vlasti, i koji za razliku od Aristotela smatra da u odgoju ne bi trebalo biti slobodnog izbora već da bi vladajući trebali diktirati što se smije učiti (slušati), jer su oni ipak ti koji su najmudriji te stoga i mogu vladati.

2. Općenito o odgoju, te prvi začetci odgoja

2.1. Općenito o odgoju

Kada se govori o odgoju prvo je bitno naglasiti što se pod pojmom odgoja podrazumijeva i kako se pojam odgoja može definirati. Iz toga proizilazi da odgoj obuhvaća sveukupnost pedagoškog djelovanja na sve sfere čovjekovog bića. Te tako odgojem treba poticati intelektualni, moralni, radni, estetski i tjelesni odgoj. Odgoj je usmjeren na izgrađivanje cjelovite ljudske ličnosti, usmjeren je na izgrađivanje pozitivnih ljudskih kvaliteta, te na formiranje zrele i funkcionalne ličnosti. Odgoj je djelatnost kojom se razvijaju čovjekove moći. Treba se svakako naglasiti da odgoj jeste planska djelatnost ali ne smijemo reći da je u svakom dijelu planska djelatnost jer to ne smije biti. Odgoj je stvaralačka djelatnost i treba voditi računa da je svako dijete (biće) individua za sebe te se tako i stvaralački odnositi prema djelatnosti odgoja.

„Odgoj, proces izgrađivanja, razvijanja i oblikovanja čovjeka u njegovim ljudskim odlikama. Odgoj ima opće, društveno-povijesno i individualno značenje. Njime se trajno prenose društveno-povijesna iskustva čovječanstva, stečevine kulture i civilizacije na nove naraštaje. Na individualnoj razini obuhvaća čovjekov razvoj na tjelesnome, intelektualnome, moralnom, estetskom i radnome području; oblikovanje racionalne, emocionalne i voljne sfere; stjecanje potrebnih znanja, umijeća i navika, razvijanje intelektualnih snaga i sposobnosti, izgradnju karakternih crta i svih pozitivnih odlika ljudske osobnosti. Odgoj omogućuje ljudsko oblikovanje svakoga čovjeka, a tijekom povijesti omogućio je razvoj ljudske zajednice.

U pedagoškom smislu, odgoj je svjesna, namjerna, društveno organizirana, pedagoški osmišljena djelatnost radi ostvarivanja ljudskih težnji postizanja ideala i odgojne svrhe—izgrađivanja potpunih i uljuđenih ljudskih osobnosti. Odgoj ima svrhu i zadaće, obrazovna dobra i odgojne vrijednosti, organizacijske oblike, metode i sredstva ostvarivanja.“(Hrvatska enciklopedija)

Polić u svojoj knjizi *K filozofiji odgoja*, postavlja mnoga pitanja, je li odgoj čovjeku potreban, te može li se živjeti bez odgoja, promatra odgoj kroz sve dijelove čovjekova

razvitka, te svoje filozofsko mišljenje daje o onome koji odgaja i onome kojega se odgaja.

„Čovjeku je odgoj, naravno, potreban. Bez odgoja on ne samo da ne bi bio čovjekom, već ni preživjeti ne bi mogao. Stoga je za njega odgoj uvjet života, a napose onog života po kojemu se on prepoznaje čovjekom. Prisutno je to i u samom jezičnom izrazu odgoj (od-goj). Naime, iako u jezičnoj svijesti više ne živi veza sa *žiti* (živjeti), te je *goj* poseban leksem sa svojom leksikološkom porodicom, ipak: "Prijevoj goj prema žiti ima značenje preterita 'ono što je živjelo'". (Avesta gaya - "život, žiće, življenje"). To znači da je odgoj, na neki način, oživljavanje življenog ili obnavljanje (to nije isto što i ponavljanje - opetovanje) prošlog. Ali ljudski život nije bilo kakav život. To je kulturni život. To je život kulturnog bića koje povijesno opstoji samo kultivacijom vlastita života. Odgoj i jest upravo kultivacija (gojiti = colo). No kultivacija nije tek puko obrađivanje ili samoobrađivanje ljudski raspoloživog (odgojivog, kulturabilnog) bića, nego je ona, što je bitno, djelatnost utemeljena u brizi, skrbi i poštovanju za svoj predmet, tj. za ono ljudski raspoloživo koje se njeguje i čijem se ljudski mogućem razvoju teži“ (Polić, 1993).

Prema Vuku-Pavloviću, odgoj je ona osnovna i najšira djelatnost kojom se novi naraštaji uvijek iznova ukorjenjuju u prošlosti, a stari dosežu do budućnosti. Odgojem se ljudi par excellence potvrđuju kao ljudi i stoga odgoj nije i ne treba biti sredstvo iščemu, već je svrha samome sebi. Jer biti čovjek znači upravo biti odgojen. Pavlović kaže kako iz ovoga navedenoga možemo primjetiti koje bitne odlike proizilaze iz odgoja, on je slobodan i slobodonosan, njime se njeguju odgajnikova osobnost i potiče ga se na razvitak do ličnosti koja kao takva sama postaje odgojnim uzorom. To nam također govori da je odgoj zapravo suodnos koji se može graditi samo na uzajamnosti kojom će se odgajatelj i odgajnik međusobno razumijeti, uvažiti te prepoznati potrebe onog drugoga.

2.2. Začetci odgoja u prvobitnim zajednicama

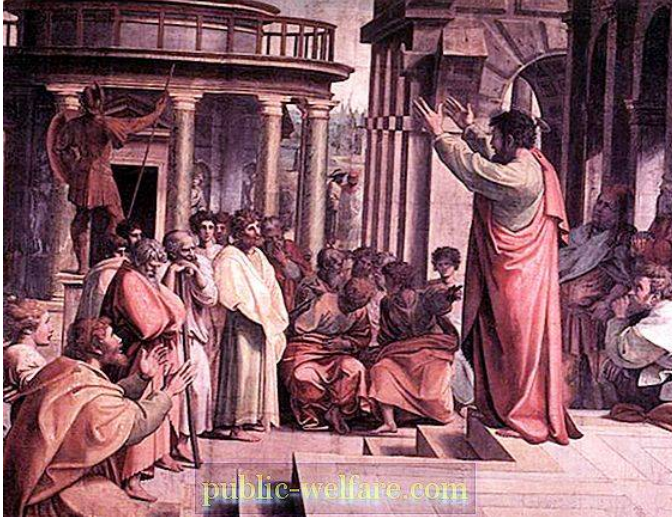
Prvobitna zajednica je društvo u kojem nije bilo podjele na klase niti je to bilo uređeno društvo, u njoj su svi bili izjednačeni. Bez obzira na to, začetci odgoja nastaju s nastankom prvih zajednica jer je sam evolucijski razvoj čovjeka tražio odnosno zahtijevao određeni oblik odgoja. Pa samim time se može zaključiti da je odgoj nastao i samim nastankom čovjeka. U vrijeme prvobitnih zajednica odgoj zahtijeva različite sposobnosti i vještine da bi ljudi koji borave u njima mogli ostvariti suživot, učenja, dijeljenja, pomaganja.

Prvobitna zajednica je funkcionirala tako da su mlađi članovi zajednice učili sposobnosti i vještine od starijih članova zajednice, isključivo tako da ih oponašaju. A starijih članovi skupine su bili dužni svoja znanja i iskustva prenijeti na mlađe članove te ih na taj načini pripremiti i osamostaliti za život.

„Važno mjesto u začetcima odgoja imaju procesi inicijacije u plemenima. Inicijacija je podrazumijevala ispit zrelosti gdje su mlađi članovi zajednice trebali dokazati da su spremni preuzeti odgovornost svoje zajednice. Mlađi članovi su morali pokazati da su sposobni položiti test, pa su tako izdvajani iz plemena na određeno vrijeme. Za odgoj u to vrijeme zaduženi su bili plemenski poglavice, vračevi,iskusni starci i žene. Odgoj je bio individualnog karaktera, a trebao je osposobiti pojedinca za preživljavanje zajednice“(Matijević, Bilić i Opić, 2016).

2.3. Sofisti i njihov doprinos odgoju

Slika 1. Drevni filozofi, sophists

„Sofisti su ime dobili od grčke riječi *sophos*, *sophia* što znači „mudro“ i „mudrost“ te zapravo potječu od ranije pjesničke tradicije podučavanja“ (Windelband, 1974).

Sofisti jesu prosvjetitelji i odgajatelji stare Grčke.

Što znači da su poučavali ljude na trgovima, po gradovima, putovali su od mjesta do mjesta gdje su prikupljali razne informacije, nova znanja te iskustva. Često su ljude poučavali iz želje za poučavanjem, te iz želje da budu slušani (bili su veliki govornici), dok se poslije ispostavilo da mnogi učeni ljudi dolaze u Atenu s jednim ciljem, a taj cilj jeste obogatiti se poučavajući ljude u javnosti. Mladi dječaci su im se priključivali u velikom broju te ih dolazi slušati, jer su bili već zasićeni tradicionalnim odgojem i obrazovanjem i imali su želju svoje znanje produbiti i umnožiti. A kako su sofisti bili vrsni govornici mladići su se nadali učeći i slušajući njihova predanja mogu im se otvoriti mjesta u skupštini te u vijeću ili u sudnici. Smatrali su postanu li dobri govornici otvorit će im se lagan put do postizanja društvenog ugleda i moći. Sofisti odgoju pristupaju tako da slobodu smatraju kao bit odgoja, a samim time to znači da se odmiču od vlasti koja odgoj želi instrumentalizirati za vlastite ciljeve. Interes sofista i njihovog poučavanja bio je iz različitih područja kao što su psihologija, etika, politika, retorika, dijalektika i mnoga druga.

Potrebno je naglasiti da sofisti nisu odvajali odgoj od obrazovanja, već u ga smatrali obrazovanjem jer po njima sve je bilo predmet učenja a samim tim i obrazovanje.

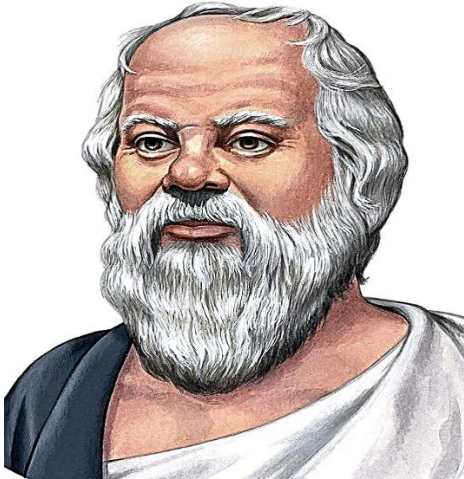
Prema Poliću, odgoj se naravno ne može svesti samo na obrazovanje, jer čovjekove moći i odgojne potrebe nisu samo razumske, ali jednako tako ni "moralni odgoj" ne može biti zamjena za obrazovanje. Odgoj ne može, a da i dalje ostane odgoj, zaobići pitanja i o važnijima vrijednosti kada se takva pitanja pojave, a s obrazovanjem ona se obavezno pojavljuju, pa samim tim ni obrazovanje nije vrijednosno neutralno.

„Iako nisu propitivali bit i smisao odgoja, sofisti su svojim pristupom odgoju omogućili da odgoj uskoro postane predmetom filozofskog interesa. No oni su jednako tako omogućili da se djelovanje svih bitnih činilaca u odgoju učini vidljivim i dostupnim kritičkom propitivanju. Konačno oni su ti koji su čovjeka doveli u središte filozofskog interesa. Ako je naime čovjek mjera svih stvari kao što je to rekao Protagora, onda i mjera odgoja mora biti čovjek. A da li to on zaista i jest, koji i kako, pitanje je upravo filozofije odgoja“ (Polić, 1993, str 29).

Polić (1993), nam također navodi i proturječnost odgoja kao profesije, i to kao „Cjelokupni povijesni razvitak odgoja, kao djelatnosti kojom se čovjek neposredno samoočovječuje, ukazuje na to da je odgoj bez slobode odgajnika i odgajatelja nemoguć. Svaki pokušaj da ga se instrumentalizira, bez obzira u čijem interesu, završavao je njegovim izvrgavanjem u vlastitu suprotnost, tj. u opetovanje kulturnih obrazaca u kojima je povijesno-nagovjesna bit kulture već bila mrtva. Time je na djelu bio ne više odgoj kao istinska potvrda biti kulture i čovjeka nego djelatnost kojom kultura potire samu sebe, jer u čovjeku guši ono budućnosno, tj. ono što nosi budućće kao mogućnost drukčijeg. To što mi danas jesmo možemo zahvaliti tome što potpuna instrumentalizacija odgoja dosad nije uspjela, iako pokušaja nije nedostajalo“.

3. Sokrat o sofistima i odgoju

Slika 2. Sokrat

Sokrat je rođen 477 godine p.n.e., a umro je 399 godine p.n.e. Osuđen je na smrtnu kaznu, jer je kršio norme tadašnje vlasti i širio bezboštvo, te je i mlade ljude Atene kvario svojim predanjima. „Sokrat je kriv jer kvari mlade i ne priznaje bogove koje priznaje država, nego neke druge, nove božanske pojave“ (Platon, Ksenofont, 2019, str 63). Smrtna presuda je bila da mora ispiti otrov i tako umrijeti ili je mogao prihvatiti protuprijedlog da bude prognan iz Atene. Sokrat to nije htio prihvatiti jer bi to značilo da njegova misija u Ateni bila pogrešna i da je kazna koju mu je vlast tada nametnula istinita. S obzirom na to da je zastupao etiku dobra i smatrajući da je za Atenu činio samo dobro, odlučio je prihvatiti kaznu te ispio otrov i tako okončao svoj život.

Sokrat je bio „*filozof trga*“, na kojima je razgovarao sa svim ljudima bezobzira na zanimanje kojim su se bavili, te je tragao za definicijama i za onim što svi ljudi u određenim stvarima vide isto.

Za razliku od sofista koji su bili profesionalni učitelji i kao takvi često ograničeni zahtjevima tržišta, Sokrat je bio potpuni amater (fr. *amateur* = ljubitelj). Ne nevježa i neznalica, koji se filozofijom i odgojem bavi povremeno i površno da bi prikratio dosadu, već istinski mislilac i odgajatelj koji se u potpunosti i strasno predao jednoj djelatnosti (Polić, 1993, str 31).

Sokrat je živio i djelovao u istom razdoblju kao i sofisti. Međutim, tamo gdje su sofisti nailazili na negativne rezultate i poteškoće, Sokrat je svojom vještinom nalazio ideale znanosti. Sokrat nije bio učenjak ni učitelj, nije pripadao ni jednoj školi, već je bio običan čovjek iz naroda, odgojen u kiparskom zanatu, koji se duboko zanimao za znanje (Windelband, 1974, str 113).

Sokrat je živio siromašno i nije težio novcu kao sofisti koju su svoja učenja dobro naplaćivali, on je baš nasuprot tome za svoje troškove zarađivao baveći se kiparstvom, bio je oženjen i imao tri sina. A učenje to je bila njegova strast i nije njome htio zarađivati za život i u literaturi često možemo naći kako kritiku daje na sofiste koji su svoje znanje prenosili samo onima koji si to mogu platiti.

Listajući literaturu može se vidjeti da Sokrat nije pisao, već su o njemu pisali drugi filozofi odnosno najčešće njegovi učenici i sljedbenici, te iz njihovih zapisa saznajemo sve što danas znamo Sokratu. O njemu su najviše zapisa napisali Platon, Aristotel, Aristofana, Ksenofona, s obzirom na to da se radi o četiri različita filozofa tako smo dobili različita viđenja Sokrata. Ali koliko god različiti zapisi bili jedno je isto u svima, a to je da Sokratova osobnost jeste njegovo učenje i istina da Sokrat živi svoju filozofiju.

„Kao dokaz tome da se samo učenje ne može uzeti zasebno, jer bez obzira je li zahtijevao definicije, ustrajavao na tome da je vrlina znanje, tvrdio da nitko ne čini krivo svojom voljom ili nalagao ljudima da se brinu za svoje duše, ili je pak prividan predmet razgovora bilo postolarstvo ili ljubav, on je uvijek, kako je i sam rekao, „govorio istu istinu o istim stvarima“ (Guthrie, 2007, str 369).

Kako je bio snažan i moćan govornik u raspravama i kako je na svaki odgovor uvijek postavljao pitanje, a sve da bi sugovornik shvatio koliko je malo njegovo znanje odnosno uvijek je težio dokazati da čovjek da bi učio i znao mora prvo biti svjestan svoga neznanja. Tako je uvijek pobijao sofiste i uvijek navodio svoja učenja nasuprot njihovih.

Sokrat daje prigovor odgoju sofista jer smatra da odgoj predstavlja preuzimanje odgovornosti.

„Oni dakle koji traže da im se kaže što će i kako će raditi, čine to ili zato što sami ne znaju (ne umiju), ili zato što ne žele preuzeti odgovornost za učinjeno. Znanje se o rutinama može steći kao što se i određeni rutinski postupci mogu uvježbati, ali to je još

isuviše nedovoljno za bavljenje odgojem. To je dovoljno tek za "odgojni rad" ili za manipulaciju čovjekom. Istinski je odgoj pokrenut stvaralačkom odgojnom potrebom. Zato nitko nikomu ne može reći kako će odgajati, nego tek kako se odgajalo. Oni pak koji ne žele preuzeti odgovornost za ono što čine, samovoljno se pretvaraju u službenike vlasti, nude se da budu manipulirani i da manipuliraju, tj. da budu nekakva "odgojna transmisija" vlasti, a ne odgovorni odgajatelji" (Polić, 1993, str 39)

Prema Poliću (1993), Sokrat, kao ni sofisti, nije u biti razlikovao odgoj i obrazovanje. No dok je za sofiste obrazovanje (odgoj) nešto čovjeku izvanjsko, nešto što on dobiva izvana, odnosno kupuje za svoj novac, za Sokrata je odgoj (obrazovanje) djelatnost kojom se ono u čovjeku već prisutno razvija i osvještava. Sofisti su znanje nudili kao robu u svojem posjedu, kojom onaj tko ju kupi može zadovoljiti svoje potrebe, dok je Sokrat smatrao da je znanje svakom čovjeku već imanentno dano, ali ga treba razviti i osvijestiti. Zato on niti je kome nudio neku nauku, niti se je za nečije znanje osjećao zaslužnim. Odgoj se, međutim, i za sofiste i za Sokrata svodio na spoznaju bez obzira na to je li znanje čovjeku pridošlo izvana ili se razvilo iznutra. To je jednako tako vrijedilo i za vrline koje su se mogle kao izvanjsko znanje naučiti ili pak kao u čovjeku već prisutno znanje razviti.

4. Platon

Slika 3. Platon

4.1. *Platon o odgoju*

„Platon prvi ukazuje na važnost odgoja koji je uređen prema zakonu države, ističe potrebu za javnim predškolskim odgojem, te važnost igre u odgoju predškolske djece. Smatra da pristup odgajaniku treba biti individualan, te u skladu sa djelatnosti koju će osoba obavljati. Ujedno, učenje u školi sastoji se od: pisanja, čitanja, gramatike. Pjesništvo i umjetnost smatra oponašanjem onoga u čemu već živimo, koje nema edukativnu relevantnost, jer nas ne uči razlici između dobra i zla. U djelu Politeia, temeljito je razradio sustav etičkih normi, kao orijentacijska paradigma ljudskoj duši, te kao preduvjet za život u polisu“ (Zaninović, 1988).

Prema Guthrie, Platon je jedan od najvećih mislilaca antike koji je djelovao u četvrtom stoljeću. Platonu trebamo biti zahvalni za mnoge spise koje je napisao o Sokratu, iako je o sebi malo pisao. Platon je bio Sokratov učenik, a Aristotelov učitelj. Pravo ime mu nije bilo Platon („širok“) koje je dobi pretpostavlja se zbog svoje atletske građe, već mu je ime bilo Aristoklo. Poznat je po tome što je svoju filozofsku misao okrunio otvaranjem škole, glasovite Akademije. Najznačajnije djelo mu je Država u kojoj iznosi svoje filozofije u cijelosti. U cijelosti jer niti u jednom drugom djelu nećemo naići na toliko elaboriran svjetonazor o etici i spoznaji, o idealnom polisu i oblicima vladavine, te o idejnim teorijama kao i strukturi duše. Te svojim djelom Država postaje klasikom u gotovo svim filozofskim disciplinama.

U trećoj knjizi u svom djelu *Država* govori većinom o odgoju te kakav bi odgoj trebao biti, naglašavajući pri tome da bi se odgoj trebao sastojati od dva segmenta prvi je gimnastičko uvježbavanje čime se stječu tjelesne sposobnosti koje su potrebne svakome čuvaru polisa a drugi je duhovno obrazovanje koje Platon naziva *mousike*, a njime zapravo podrazumijeva kulturno obrazovanje u cjelini. Pjesništvo ne smatra posebno važnim za odgoj čuvara polisa, ono je dobro samo ako posjeduje izvornu skladnost i ritam jer time u odgajnicima pobuđuje osjećaj za ljepotu. Prema Platonu, ljepota izražaja i stila blisko je povezana s ljepotom ljudskog držanja i ljepotom ljudskog bića. Konačni cilj „muzičkog“ odnosno kulturno-duhovnog obrazovanja kulminira u ljubav prema Lijepom, dok svrha gimnastičkog vježbanja jeste pomoći da se u zdravom tijelu razvije i zdrav duh, odnosno da se ostvari harmonija duše, kako bi se i dalje razvijale stečene predispozicije za hrabrost i njegovala ljubav za znanjem i mudrošću, sa svrhom da se cjelokupna harmonija duha prenese na polis kao mjesto zajedničkog suživota.

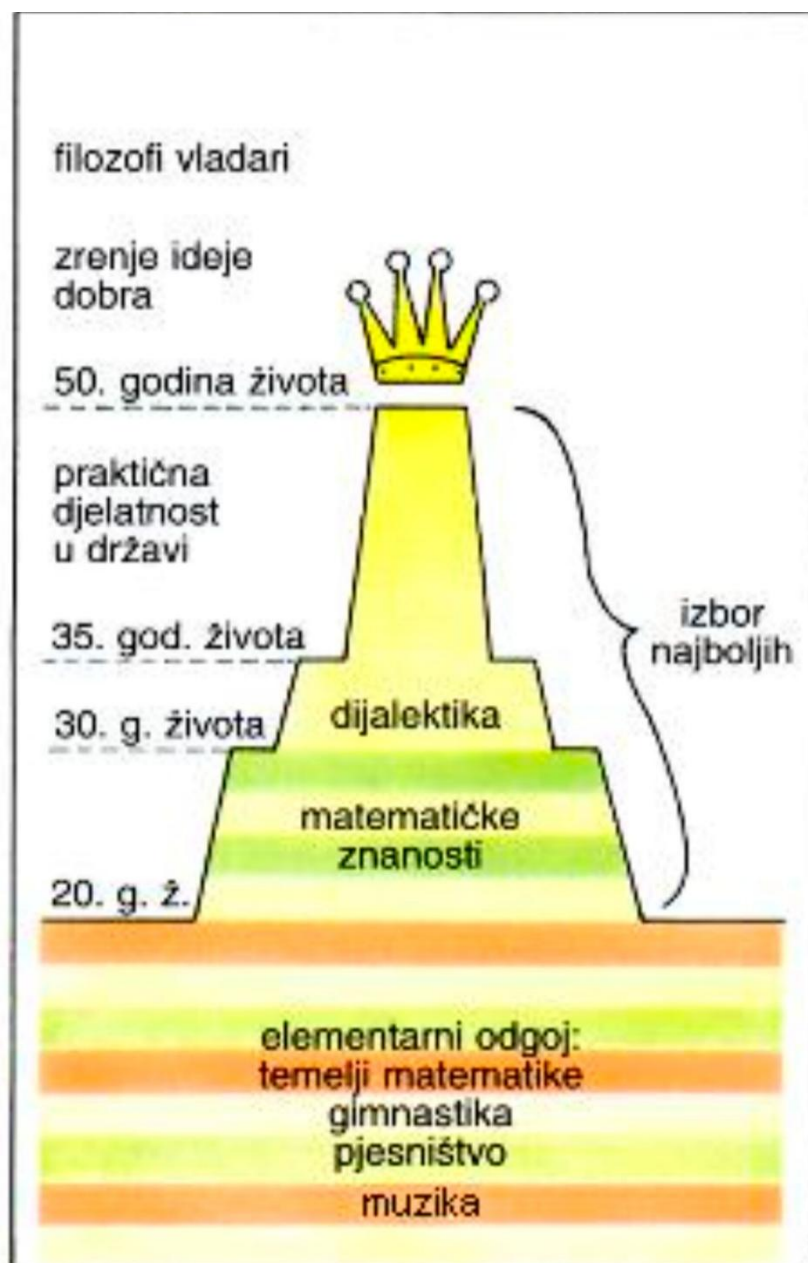
„Ta tako bi se kudikamo najljepše odgajali.

Radi toga je onda, Glaukone, najglavniji odgoj u glazbi. Ritam i harmonija najčešće dopiru u unutrašnjost duše i najživlje je se doimaju, daju joj pristalu ćud i čine čovjeka dobrim, ako se ispravno odgojio, dok se inače događa protivno. A opet i zato, što bi onaj koji je kako treba odgojen najoštrije opažao, što nije potpuno ili nije lijepo u umjetnosti ili nije lijepo u prirodi; ljuteći se pravo na to, lijepo bi hvalio i rado u dušu primao i time se hranio i time postajao lijep i dobar, a ružno bi s pravom kudio i mrzio još kao mlad, prije nego bi mogao razlog dokučiti, a kad bi kasnije došao do razloga, radovao bi se, jer bi upoznao srodstvo s njime baš najbolje onaj koji bi se na takav način odgojio?

Meni se svakako čini, da odgoj radi toga ovisi o glazbi.“ (Platon, 2009, str 147).

Pogledamo li sliku obrazovanja prema Platonu, možemo vidjeti kako on zamišlja odgoj prema godinama života gdje je jasno istaknuto da, po njemu, je odgoj bitan i u ranoj fazi djece što on naziva elementarnim odgojem kroz kojeg bi svi trebali proći te se u ranim godinama života treba baviti slušanjem muzike i gimnastikom. Po njemu svaki čuvar mora proći određeno obrazovanje da bi na kraju dobio one koji su najmudriji i koji su u samoj kruni obrazovanja te su samim time i sposobni vladati državom, a po njemu su to naravno filozofi.

Slika 4. Prikaz obrazovanja čuvara prema Platonu¹

A. Obrazovanje čuvara

Platon je duboko uvjeren da od „In-ficiranog“ polisa može se ponovno postići zdravi polis jedino sustavnim obrazovanjem i odgojem njegovih članova, pri čemu se naravno trebaju zadržati neka zanimanja „primitivnog polisa“, znači, radnike, seljake, trgovce. Iz literature se može zaključiti da Platonov polis je društvo slobodnih u kojem nema potlačenih ni robova. A on spominjući robove mislim isključivo na postojeće polise.

¹ Slika je preuzeta sa: Kunzmann, P, Burkard, F-P & Wiedmann, F. (2001). *Atlasa filozofije*, Zagreb: Golden marketing.

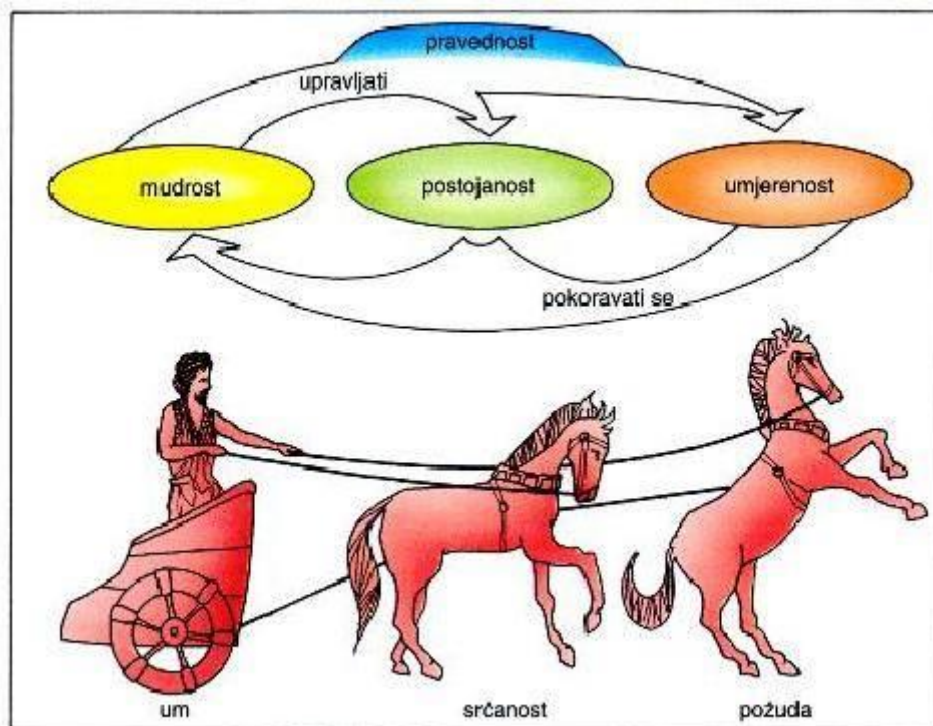
Iako neki autori kao Julia Annas, smatraju da je Platon za svoj „zdravi polis“ ipak predvidio postojanje robova, prema Platon (2009).

Platonova ideja države prije svoga je zamisao kako realizirati pravednost, po njemu pravednost treba proistjecati iz pojedinog dijela staleža, a svaki dio staleža treba imati svoj zadatak i tako ostvarivati određenu svrhu. Svaki stalež mora imati svoju vrlinu da bi država kao takva dobro i funkcionirala. Po njemu bi vladari trebali biti oni koji su najmudriji te stoga i mogu vladati, čuvari moraju imati hrabrost, hrabrost da bi uopće mogli čuvati, a proizvođači moraju imati vrlinu umjerenosti u sebi, te tako biti potlačeni vladajućima.

Smatrao je da ono što je čovjek u malom jeste država u velikom. Vladari predstavljaju umni dio duše, čuvari voljni, a proizvođači požudni.

U slučaju kada svaki čovjek i stalež ostvaruju njima primjerenu vrlinu država je u cjelini pravedna. Pravedna država oslikava pravednost čovjeka, ali ta pravednost čovjeka moguća je samo u jednom dijelu polisa, u sloju vladara. Pravi čovjek je onaj kod kojega umni dio vodi preostala dva, pa tako i društvo treba predvoditi najmudriji stalež, tj. filozofi.

Slika 5. Usporedba duše i kočije, prema Platonu²

B Poređenje o kolima duše i kardinalne kreposti

4.2. Problemi unutar Platonove filozofije odgoja i obrazovanja

Već je rečeno kako je Platonova teorija odgoja i obrazovanja najeksplicitnije iznesena u „Trećoj knjizi“ Države.

On ondje, pokušavajući osmisliti državu u kojoj bi sve funkcioniralo na najbolji mogući način, osmišljava i obrazovni sustav za građane te države. No, kroz proučavanje djela, istaknula su se četiri problema, koje Krstić imenuje kao utopiju, sterilnost, neosjetljivost na individualnost i nepreciznost.

² Svaka se ljudska duša sastoji od razuma, srčanosti i požude. Razumni dio duše predstavlja upravljača što je ujedno i ono pravo božansko u duši, a konji predstavljaju srčanost i požudu, drugim riječima, dobro i zlo

4.2.1. Utopija

„Problem koji smo ovdje nazvali „utopija“³ problem je s kojim se suočava čitavo djelo Država. Koncept države koju Platon gradi toliko je savršen da je nemoguć u praksi. Jedno društvo u kojem svaki čovjek ima vrline kao što su pravednost, hrabrost, znanje i vještina, a pritom nema nijednu od svih mana koje je Platon nabrojao, kao što su lakovjernost, oholost, bludnost, proždrljivost i bijes, nemoguće je. Možemo ga zamisliti. Ali primijetite onda sljedeći paradoks – kada zamislimo društvo koje je sazdano od ovakvih ljudi, shvaćamo da je ostatak Države redundantan. Takvim savršenim ljudima ne bi bio potreban zakon da bi funkcionirali, već bi sami provodili u djelo sve što je najbolje za njih.

Upadanje u taj jaz između teorije i prakse nije rijetkost među političkim teoretičarima“ (Krstić, 2019).

Krstić u tom dijelu govori kako je ustvari problem prešutna pretpostavka da će se svi složiti da žele jednakost, ali da se pri toj teoriji nije mislilo na one koji misle suprotno od toga i koji neće htjeti prihvatiti jednakost kao što razmišlja većina nas.

Prema mnogim autorima, tako i prema profesoru Šuranu, utopija obuhvaća širok raspon različitih područja društvenosti, od ideologije do religije, od socijalne i političke filozofije, do politologije i ekonomije, te je stoga važan alat za analizu mnoštva različitih dimenzija društvenih odnosa. Što se zapadne kulturne civilizacije tiče, pojam utopije, uzet kao traženje idealnog zakona na kojem bi se trebale uspostaviti društvene institucije, svoj izvor nalazi u drevnom svijetu, a u srednjovjekovnom obzorju očituje se u tisućljetnom obliku Kristova povratka, da bi se tijekom renesanse pretvorio u svojevrsan književni žanr, koji se u raznoraznim oblicima nastavlja sve do danas postajući svojevrsni žanr znanstvene-fantastike, književnosti kao i filmova.

³ U političkoj filozofiji, politologiji i sociologiji, misaona konstrukcija i politička teorija kojima se želi odbaciti postojeće političko i društveno stanje (politički sustav, političke institucije itd) i uspostaviti novo, idealno; također, naziv za književnu formu, najčešće u obliku fikcionalnog putopisa, u kojoj se opisuje nastanak i funkcioniranje nekog idealnog društvenog poretka, te mišljenje ili zamišljanje boljega svijeta, koji bi se bitno razlikovao od postojećega. Utopija se razlikuje od nerealnih nastojanja (fantazije) od kojih je dijeli logička veza između stvarnih pojava, uzroka, stanja i zakonitosti. Izraz se pojavio u renesansnom razdoblju, u djelu Thomasa Morea *O najboljem uređenju države i o novom otoku Utopiji* (1516) kao naziv zamišljenoga i nepostojećega otoka koji je ostvarenje idealne na razumu konstituirane zajednice. (hrvatska enciklopedija)

Istraživanje političkih utopija ima za cilj istražiti samo pojam zajednice da bi se uvidjelo da li još uvijek, prema samom značenju grčkog izraza Koine⁴, označava ono privilegirano mjesto učinkovite organske veze iz koje izvire ili se treba prepustiti idiotskom⁵ individualizmu i nemilosrdnom nametanju.⁶

Petrić opisuje svoje idealno društvo naglašavajući pritom tezu prema strogoj deduktivnoj logici i polazeći od Aristotelovog definiranja sreće, te ju poistovjećuje s blaženstvom neoplatonske matrice, koje se sastoji od sjedinjenja čovječjeg s božanskim. Petrić/Patrizi utvrđuje prema kojim aspektima društvo mora biti artikulirano kako bi ispunilo svoju duhovnu svrhu.

Ako postizanje blaženstva predstavlja vrhunsko dobro kojem treba težiti, ipak će glavni cilj političkog djelovanja biti prije svega briga za zemaljsku dimenziju ljudskog postojanja. Iz tog razloga pažnja na strukturalne uvjete grada zauzima gotovo središnje mjesto jer, prema Petriću/Patrizi, postoji određeni paralelizam između društva i ljudskog tijela. Stoga iz shvaćanja potreba duše i tijela Petrić/Patrizi preuzima sve osobine svog idealnog grada. Nakon što je ispitao različite moduse/načine na koje se pojam dobra modulira u odnosu na ljudsku prirodu i usredotočivši se na dobro koje proizlazi iz harmonije tijela i duše, Petrić/Patrizi kao glavni cilj političkog djelovanja uzima one koje su najprikladnije za očuvanje i održavanje tu povezanost, čiji je medij (medium) predstavljen od duha (spiritus).

Međutim kako proučava Stagarite ne može se nazvati blaženim onaj čije postojanje je prerano prekinuto, te je dužnost društvene organizacije ograničiti takav događaj. Stoga Petrić preispituje sve bitne čimbenike koji su vitalni dio ali i one zbog kojih se potiskuje područje u kojem je upisana politička aktivnost, te u tom kontekstu sfera tjelesnog po njemu poprima primarnu vrijednost te time postaje izgradnja njegovog blagostanja. U svom *Sretnom gradu* on daje precizne naputke lokacije, raznovrsnost hrane, te odvijanje trgovačke djelatnosti. Petrić dolazi do zaključka o nužnosti postojanja klasa koje su zadužene za to, te stvara aristokratsku klimu koja razlikuje njegov idealni grad. Također vidimo i kada opisuje lokacije grada da nalazi potrebu za širokim spektrom

⁴ **Koine** (grč. κοινή [διάλεκτος]: zajednički dijalekt), opći grčki saobraćajni jezik koji se od IV. st. pr. Kr. širio područjima heleniziranima nakon Aleksandrovih osvajanja, nastao na osnovi atičkoga dijalekta. Pod koine se prije svega podrazumijeva govorni jezik helenizma, no neaticistički nastrojeni pisci koriste se njime i u pisanom izričaju. Iz helenističke koine razvio se bizantski grčki, a zatim i oba suvremena grčka jezika (dimotiki i katarévusa). – U prenesenom smislu tako se naziva i svaki jezik koji se upotrebljava nadregionalno.

⁵ Idiot - grč. ἰδιώτης, „privatnik“, „čovjek neupućen u javne poslove, neznalica, za razliku od državnog službenika, tek kasnije laik, glupan

⁶ Pisano prema predavanjima profesora Fulvia Šurana

zanimanja koja su usmjerena na izradu odjeće te izgradnju građevina koje će tijelo štiti od vrućine i od hladnoće.

Nasuprot krutoj podjeli prema najnižim članovima društva jasna klima jednakosti razlikuje odnose među uglednicima. Vodeći računa o osnivanju malog društva gdje je moguće ostvariti međusobno znanje među uglednim građanima u rodu, istarski filozof izjavljuje da se moraju povremeno uspostaviti javne bankete kojima bi se favoriziralo stanje široko rasprostranjenih osjećaja ljubavi i pripadnosti gradu.⁷

4.2.2. Sterilnost

Ovaj je problem direktna posljedica problema „utopije“ i također je primjenjiv na čitavu Državu. Kada je u pitanju odgoj mladića, Platon prešutno podrazumijeva sterilnost svih vanjskih, a i unutarnjih uvjeta. Na prvom mjestu, potrebna je apsolutna kontrola svih vanjskih uvjeta, što znači da se mladići moraju odgajati u „sterilnim“ uvjetima. Recimo, kada Platon filtrira umjetnička djela na osnovi sadržaja koji podražavaju, on pravi jasnu distinkciju između toga što se smije, a što ne smije slušati. S obzirom na to da već postoje takva djela koja Platon cenzurira, trebalo bi osigurati da mladići nikada ne naiđu na neko Homerovo djelo. Ono što predstavlja mnogo veći problem od toga jest kontrola unutarnjih uvjeta. Platon u potpunosti zanemaruje kako urođene, tako i prenatalne osobine koje pojedinac stječe i dobiva. On očekuje od svakog mladića istu podlogu za razvoj osobnosti, a suvremena psihologija pokazuje da je situacija s novorođenčadi potpuno drugačija. Platon ne smatra da je čovjek tabula rasa po rođenju, već posjedujemo neko znanje o idejama koje smo vidjeli prije nego što smo se rodili. Ipak, on očekuje određeni „kalup“, jer svakog pojedinca označava kao istog. (Krstić,2019)

⁷ Prema predavanjima prof. dr sc. Fulvia Šurana

4.2.3. Neosjetljivost na individualnost

„Kalup“ koji Platon očekuje od svakog pojedinca ne odnosi se samo na njihove genetske predispozicije i prenatalnu psihologiju, već i na trenutno stanje. Kod Aristotela stvari stoje malo drugačije. Kada je, recimo, glazba u pitanju, Aristotel dozvoljava individualno prilagođavanje vrste glazbe svakom mladiću i njegovu raspoloženju.

Aristotel kaže da „(...) melodije same sobom podražavaju osjećaje, i to je razumljivo jer je priroda pojedinih harmonija različita tako da kod slušaoca izaziva različita raspoloženja i oni ne reaguju na isti način na svaku od njih, već jedne, na primjer takozvana misolidiska, izazivaju tužna i potištena raspoloženja, druge, manje teške, izazivaju blago raspoloženje, dok treće djeluju tako da postajemo umjereni i mirni i izgleda da od svih harmonija samo dorska ima takav utjecaj.

Frigijska harmonija, naprotiv, budi oduševljenje“ (Aristotel, 1975., 226-227).

Dakle, on ne samo da ne zabranjuje mladićima slušanje određenih vrsta glazbe, već smatra da one vrste melodija koje Platon odbacuje, kao što su misolidijska melodija, mogu odgovarati mladićima onda kada im je takvo raspoloženje.

Međutim, kod Aristotela, glazba u odgoju ima malo drugačiju ulogu. Pored njegovanja vrline, glazba može poslužiti i za igru i odmor. Ipak, Aristotel je daleko osjetljiviji od Platona na individualne razlike pojedinaca, njihovih potreba i raspoloženja, prema Krstić, 2019.

4.2.4. Nepreciznost

Problem nepreciznosti odnosi se na Platonovu nepreciznost u izražavanju i određivanju nekih zakona i pravila u svojoj državi koji mogu imati opasne posljedice.

Na samom kraju Treće knjige Države Platon iznosi svoje mišljenje o liječenju.

Na prvom mjestu, Platon se ovdje može optužiti za dehumanizaciju medicinskog tretmana.

Drugo, velika većina ljudi okružena je voljenim osobama, koje bismo doveli u stanje patnje onda kada bismo tako lako prepuštali slučaju živote svakome komu je potrebna „duga dijeta“.

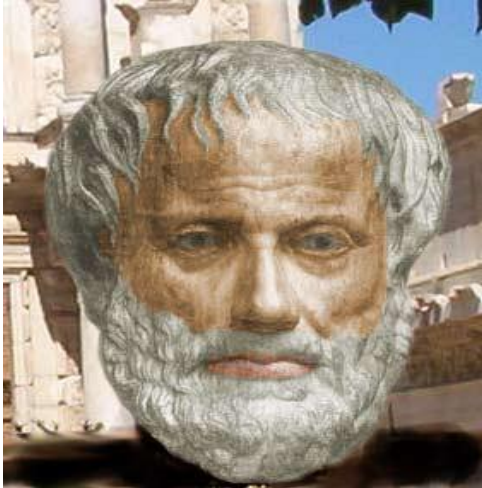
Taj je stav etički problematičan na više razina, a njegov politički ekstrem možemo pronaći u nacističkoj ideologiji. Pitanje eutanazije drugačije je, jer eutanazija ovisi od volje osobe o kojoj se radi, ili od volje njenih bližnjih ako ta osoba nije u stanju donijeti odluku.

Platonov stav ne uključuje volju osobe da odustane od medicinskog tretmana i pusti da „sudbina odluči“, već se odnosi na volju države da pruži medicinski tretman osobi koja boluje od neke dugotrajne ili neizlječive bolesti.

Platon, naravno, nije imao ekstremne stavove kakve nalazimo u nacističkoj ideologiji, a daleko od toga i da ih je on uzrokovao. Ipak, to je jedna od posljedica njegove nepreciznosti u izražavanju i nedovoljno jasno izrečenih uvjeta. Taj se problem proteže kroz čitav etički i politički dio Države. (Krstić, 2019)

5. Aristotel

Slika 6. Aristotel

5.1. Aristotel o odgoju

Aristotel je grčki filozof, znanstvenik te polihistor koji je živio 384 – 322 p.n.e. Rođen je u liječničkoj obitelji te je odgajan u znanstvenom duhu. U Platonovu školu polazi kao sedamnaestogodišnji mladić, te u njoj ostaje sve do Platonove smrti, u Platonovoj školi je boravio punih dvadeset godina. Na šetalištu u gaju koje je posvećeno Apolonu Likejskomu Aristotel otvara svoju filozofsku školu nazvanu Likej, školu nazivaju još i peripatetičkom jer se škola provodi u šetnji vježbalištem.

Znanosti Aristotel dijeli u tri skupine ovisno o stavu čovjeka prema svijetu i osebnosti traženja istine koja u njima dolazi do riječi: *teorijske* ili *promatrajuće*, *praktične* ili *djelujuće* i *poietičke* ili *proizvodne*. Svaka se od tih skupina opet dijeli na tri vrste: teorijska znanost obuhvaća prvu filozofiju ili metafiziku, fiziku (anorganska i organska bića, ili današnju biologiju) i matematiku; praktična znanost uključuje ekonomiju (gospodarstvo), etiku i politiku, a proizvodna se tiče raznih umijeća i umjetnosti riječi, retorike i poetike. Prema svojoj biti ili samoj stvari, na prvom su mjestu i na najvišoj cijeni teorijske znanosti. (hrvatska enciklopedija).

Aristotel je prvi mislilac koji je ujedno sa svojom filozofijom utemeljio svoje povijesno samoshvaćanje i time stvorio novu, odgovorniju formu filozofske svijesti. Tvorac duhovno-povijesne misli razvoja i svoje vlastito postignuće shvaća kao pragmatičan rezultat razvoja koji počiva čisto na zakonu stvari, on štoviše u svom prikazu vlastite misli posvuda iskazuje kao neposredan plod kritike svojih prethodnika, osobito Platona i njegove škole.

Aristotel je prikupljajući svoja istraživanja imao i veliku knjižnicu što je bila rijetkost u to vrijeme. Izvještaji o njegovom podučavanju nam govore da su njegova predanja bivala više znanstvena nego filozofska, te je takav način poučavanja Aristotel vjerojatno stekao u Akademiji.

„Poticala su se umijeća promatranja i učenicima se davalo da pripreve osnovne zbirke građe na kojima se mogla vježbati induktivna metoda. Sam je Aristotel skupio ogromnu količinu i njegove bi bilježnice bile na raspolaganju drugima koji su se upustili u posebne grane istraživanja. Pojedini su predmeti bili dodijeljeni različitim pomoćnicima, npr. botanika Teofrastu, medicina Menonu, povijest egzaktnih znanosti, aritmetike, geometrije i astronomije Eudemu Rođaninu. Toj vrsti posla pripada i velika zbirka opisa različitih političkih ustava, 158 sveukupno, neprocjenjivo oruđe proučavatelju politike.“ (Guthrie, 2007)

Aristotel se u *Nikomahovoj etici* i *Politici* bavi najviše pitanjem odgoja pri čemu se u *Nikomahovoj etici* bavio uređenjem života pojedinca, a u *Politici* uređenjem života zajednice. Aristotel u *Nikomahovoj etici* temeljna promišljanja vodi o tome kako živjeti sretno te što čini život sretnim.

Aristotel je smatrao da odgoj i moral koji stvaraju moralnog čovjeka stvorit će i moralna građanina i moralna kraljevskog podanika.

6. Razlike u shvaćanju odgoja u učenjima Platona i Aristotela

Slika 7. Atenska škola, Rafaelova freska

Prije nego se istaknu sve razlike između Platonovog i Aristotelovog shvaćanja odgoja treba se reći da imaju i određene sličnosti u poimanju odgoja odnosno u krajnjem cilju odgoja, može se reći da i Platon i Aristotel teže jednomu, a to je da država dobro funkcionira i napreduje te da se građani pokoravaju vlasti.

„Uostalom kao i kod Platona i kod Aristotela: "Vaspitanje građana predstavlja najkrupniji zadatak što ga država uopšte može da ima i najvažnije sredstvo za održavanje celog državnog poretka. Vaspitanjem građani stiču ne samo političku sposobnost za učestvovanje u državnoj upravi nego i spremnost da se pokoravaju vlastima".“ (Polić, 1993)

„Iz Platonovog suverenog zakonodavstvenog umjetništva kod Aristotela s principijelnom dosljednošću postaje znanstvena dedukcija, koja u jednoj točki ostaje posve platonska, da je cilj spoznaja bezuvjetne države.“ (Werner, 2017)

Platon je dakle imao teoriju „Moralnog odgoja“ koja je čak i u njegovo vrijeme bila neostvariva (neki filozofi ju nazivaju jalovom), te sve moralne teorije nakon nje prolaze isti put poput Platonove.

„Tako je s Platonom filozofija u pogledu odgoja propustila značajnu priliku. On je odgoj postavio u središte filozofskog interesa ali na način koji je odgojno bio uglavnom

neproduktivan. Iako znatno umjereniji i realističniji od svog učitelja, Aristotel je do izvjesne mjere ipak krenuo njegovim tragom.

Kao i njegov učitelj:

"Aristotel je mislio, da će moći izvršiti utjecaj na makedonskom dvoru, kao što je to nekad htio Platon na Siciliji. Ali, okrutni vladari, koji su raspolagali vojničkom silom, nisu bili oplemenjeni filozofijom." (Polić, 1993)

Ključna razlika između Aristotelovog i Platonovog poimanja države jeste prije svega po svrsi zbog koje država postoji: "Potpuna zajednica od više sela koja je, da tako kažem, postigla najviši stepen samodovoljnosti jeste država; ona nastaje radi održanja života, a postoji radi srećnog života." (Polić, 1993)

Po Aristotelovu shvaćanju država postoji radi srećnog života.

„Stoga: "Najbolje državno uređenje koje trenutno ispituje jeste ono koje u najvećoj mjeri obezbeđuje državi sreću, a sreća, kako smo ranije rekli, ne može da se odvoji od vrline.""

Uz to Aristotel kaže i sljedeće:

"Kako je moj zadatak da ispitam najbolji oblik državnog uređenja, tj. ono koje državi omogućuje najbolju upravu, a najbolja uprava je ona koja može državi da pruži najveću sreću, jasno je da ne smemo zaboraviti u čemu se sastoji sreća." (Polić, 1993).

To se može objasniti kako Aristotel ne dopušta da idealna država jednostavno izraste iz tla kako to govori Platon u svojoj Državi, već Aristotel smatra da ona treba izrasti iz sistematike državnih ustroja.

„Aristotel će za razliku od Platona tvrditi da jedna od ontoloških pretpostavki umjetnosti jeste prikazivanje ideje u njezinom realitetu. Pored toga, umjetnost je i antropološka potreba, koja ne zahtjeva zadovoljenje isključivo kroz afekte, već i kroz intelekt, jer je čovjek biće koje prirodno teži ka saznanju.

Aristotelova teorija vaspitanja ne može se promatrati isključivo iz pozicije politike, određenja šta jeste građanin, i kakva je njegova uloga u polis, već treba biti propitivana i iz pitanja koja se odnose na cjelokupno određenje čovjeka kao racionalnog, senzibilnog i političkog bića. Svrha odgoja jeste upotpunjavanje nedostataka prirode, jer se čovjek rađa kao biće koje tek treba zadobiti sebe, razviti se u svim dimenzijama svoga bića, ukratko postati cjelovit. Jedan od pogona razvoja cjelovitosti čovjeka, njegovog bića, jeste i umjetnost, koja bitno učestvuje ne samo u postizanju adekvatne upotrebe slobodnog vremena, ili moralnog odgoja, već i u

obrazovanju čula za prepoznavanje i doživljaj ljepote čime umjetnost dolazi u dodir sa kulturom u širem smislu.“ (Karahasanović, 2018)

Prema Ottmannu, glavne razlike, koje postoje između dvaju klasičnih filozofa:

1. jedinstvo nasuprot mnoštvu (platonska teorija jedinstva nasuprot aristoteljskoj filozofiji mnoštva)
2. vladavina eksperata nasuprot politici građana
3. kulturnorevolucionarna politika nasuprot hermeneutičko-hipoleptičkoj filozofiji običajnosti
4. politika kao metafizika nasuprot politici bez metafizike
5. neposredna istovjetnost teorije i prakse nasuprot samosvojno praktičnoj filozofiji.

6.1. Kritički osvrt na Platona

Prije svega treba istaknuti dobre strane Platonovog odgoja, a to je da je Platon već u to vrijeme težio ravnopravnosti spolova, ili je bio na putu ka tome, a možemo vidjeti da je to i dan danas aktualna tema koja se još provlači kroz sve sfere života, te još ni danas žene nisu izjednačene s muškarcima u velikoj većini životnih sfera.

Platon je još u to vrijeme naglašavao važnost odgoja djevojčica. Zalagao se da djevojčice trebaju izgraditi čvrst karakter, kako bi u slučaju ratova, kada odrasli muškarci odu od kuća, one mogle samostalno se obraniti, ako je to potrebno. Uvodio je upravo iz tog razloga obrambene sate u školama koje su pohađale djevojčice.

Ono što možemo naglasiti kao novost, te ono što je ušlo u povijest, jeste to da je Platon uveo odgoj u državu i to odgoj prema staleškom sustavu. Trebamo istaknuti da su dječaci bili odgajani više od djevojčica i da je bilo razlike u odgoju dječaka i djevojčica.

Ono što možemo navesti kao negativno jeste to što je Platon zabranjivao pjesničku slobodu i težio uvođenju kako bismo mi to danas rekli pročišćenog teksta u pjesmama.

„Za to i za sve slično molit ćemo Homera i ostale pjesnike, neka se ne srde, ako izbrišemo, ne kao da ne bi bilo pjesnički i većini ugodno slušati – nego što je više pjesnički, to manje smiju to slušati dječaci i muževi, koji trebaju biti slobodni i više se bojati ropstva nego smrti“ (Platon, 2009)

„Jer ako bi nam, mili Adimante, mladići to ozbiljno slušali, a ne bi se smijali nedostojnu govoru, teško da bi tko pomislio, da je to njega kao čovjeka nedostojno, i teško da bi se prekorio, ako bi mu i palo na um tako govoriti ili činiti, nego bi bez ikakva srama i ustezanja radi sitnih nezgoda pjevao mnoge tužaljke i naricaljke.“ (Platon, 2009)

To možemo protumačiti kao zabranu izbora, Platon je smatrao da sve treba biti diktirano od strane države i da samo vladari mogu odlučiti što je zapravo istina, te oni mogu ublažiti (izmijeniti) sve i servirati nižim staležima kako oni žele da bude.

6.2. Kritički osvrt na Aristotela

Kod Aristotela prvo treba naglasiti kako je on zastupao slobodan izbor zanimanja pojedinca, ali nije želio da to vodi odvajanju pojedinca od zajednice. Svakako je smatrao da pojedinac treba i mora biti dijelom zajednice ali kao takav unutar nje ima pravo birati kako doći do određenog cilja, te s čime se želi baviti da bi taj cilj postigao. Upravo ga to čini drugačijim od svih filozofa prije njega, taj dio gdje on uvodi slobodan izbor svakog pojedinca jeste ono što ga je izdiglo iz mase.

Aristotel smatra da ne bi trebalo dolaziti do miješanja među staležima jer bi po njemu to samo izazvalo pomutnju. Zastupa stav da treba živjeti umjereno. Potiče odgoj mladeži, a smatra da se sve države razlikuju po svojim običajima, te da iste običaje treba njegovati i čuvati tako da se odgoj u svakoj državi temelji na njezinim običajima koje ona provodi. Aristotel ističe važnost stvaralačkog mišljenja prilikom odgoja.

„Jer, samo je stvaralačko mišljenje sposobno promijeniti svijet i prevladati postojeće. Kao takvo ono je praktičko i teorijsko. Ono mijenjajući spoznaje i spoznajući mijenja. Ono spoznaje to što čini i čini to što spoznaje u stvaralačkom naporu da zadovolji (stvaralačku) potrebu kojom je pokrenuto. Teorijsko mišljenje, koje zna ali ne mijenja, i praktičko mišljenje koje mijenja, ali ne zna, pa stoga uvijek s etičke pozicije djeluje nemoralno, samo su izraz samozaborava vlastitog ishodišta, tj. stvaralačkog mišljenja koje ih je povijesno omogućilo.

To znači da su jalovost teorijskog i samovoljnost praktičkog mišljenja izraz podvojenosti i otuđenosti čovjeka koji je sebe povijesno proizveo na sebi još nerazumljiv način.

Stoga je već neuspjeh Aristotelova pokušaja, da odgoj i život čovjeka utemelji na povezivanju nepraktične teorije i neteorijske prakse, pokazao da odgoj bez stvaralaštva (u kojem je tek teorija praktička, a praksa teoretična), nije moguć“ (Polić, 1993).

S obzirom na to da Aristotel zastupa razvoj pojedinca može se reći da je njegova filozofija zastupana do danas. Naše današnje škole su nasljednice Aristotelove škole u kojoj se uče društvene i prirodne znanosti te u kojoj se stječu opća znanja. On bio taj koji je smatrao da odgoj i obrazovanje nisu jedno te isto te da odgoj treba odvojiti od obrazovanja. Odnosno smatrao je da se to može tako postići ako se u škole uvede

posebno učenje koje je nazvao „moralni odgoj“, kako bi se polaznike škola uz obrazovanje i odgajalo.

6.3. Hrvatski filozofi o Platonu i Aristotelu

Pored **Frane Petrića**⁸, te **Milana Polića**⁹ koji su istaknuti u radu, potrebno je istaknuti hrvatskog filozofa **Pavla Vuk-Pavlovića**¹⁰ koji je glavnu pažnju kod svojih razmatranja usredotočio kod osnovnog duha odgajalaštva, i to u širem okviru života i kulture. Najvišom pedagoškom idejom smatra budućnost. Kao i sve ono što je zahvaćeno odgojem. Prema njemu pedagogija nije samostalna znanost, već je ona kao filozofska znanost koja se izgrađuje u sklopu više čistih znanosti. Po njegovom mišljenju pedagoški teoretik mora da bude filozof. Kaže, da se odgajanje može razumjet samo kao djelovanje iz slobode, a nipošto kao cilj koji bi bio moguć i pod silu.

„Odgajalačke napore pokreće duhovna ljubav, u kojoj se moraju odgajatelj i pitomac sresti, njome vezati i u njenom tijeku naći odgoju put i smisao.

Odgajateljska ljubav ne može biti u izravnoj službi bilo koje pozitivne ljudske institucije. Svrha joj je samo budućnost potomčeva i budućnost čovječanstva“. (Pavlović, 1932) Crtajući odgajateljstvo Pavlović zapravo nema prave i konkretne prilike koje se zaista događaju već on prikazuje savršenog odgajatelja, ističući pritom da je „istinsko i plemenito odgajalaštvo isto tako rijetko kao što je rijetka i plemenita ljubav a samim time i istinsko čovječanstvo.

Pavlović govori kako je Platon uložio „božanski napor“ a sve kako bi otkrio je li spoznaja istine istovjetna posjedovanju vrline ili kreposti. Smatra da se vrlina može naučiti i samim time prenositi u smislu predaje znanja.

⁸ **Frane Petrić** (također u varijantama Franjo Petrić, Petriš, Petris, Petričević, Francesco Patrizi) rođen je 1529. na Cres, a umro je 1597. u Rimu.

⁹ **Milan Polić** rođen je 1946. godine u Zagrebu, a umro je u Rijeci 2015. godine; dao je najznačajniji doprinos emancipaciji odgoja.

¹⁰ **Vuk-Pavlović, Pavao** (rođen kao **Pavao Wolf**), hrvatski filozof (Koprivnica, 9. II. 1894 – Zagreb, 13. XI. 1976). Završio studij filozofije u Leipzigu 1921. (hrvatska enciklopedija)

Nikola Vitov, Gučetić ¹¹ napisao je djelo „*O ustroju država u Aristotelovu duhu sa suvremenim primjerima*“, koje se smatra kao naše prvo sustavno djelo koje govori o političkoj filozofiji i pitanjima države. U njemu nastoji formulirati načela najboljega društvenog poretka, te komentirajući tradicionalne političke nauke od atike pa do svojeg doba polazi od iskustava Dubrovačke Republike. Gučetić također slijedi ideal sretnog čovjeka koji živi u skladu s vrlinom, smatra da se zakoni ne trebaju donositi kao nužnost i prisila, nego trebaju biti temeljem ljudske jednakosti i slobode. Objavio je i djelo „*Upravljanje obitelji*“, te u njemu iznio promišljanja o odgoju. U tom djelu se oslanja na spoznaje koje su nam izložili Platon i Aristotel, te i dubrovački renesansni mislilac Benedikt Kotruljević. Gučetić u svom nauku polazi od odgoja koji je zasnovan na kršćanskom nauku. On svoju filozofiju odgoja temelji kao niz pravila , preporuka i metoda za sve one koji su uključeni za rada s djecom, također temelji odgoj na obitelji koja je kao prirodna zajednica, i dobar ustroj obitelji gleda kroz dobar ustroj države.

¹¹ **Gučetić, Nikola Vitov**, dubrovački plemić, filozof, političar i polihistor. Školovao se u Dubrovniku, ali je bio u živoj prepisci s mnogim tal. znanstvenicima i umjetnicima. Bio je član dviju akademija u Dubrovniku (*Oziosi* i *Concordi*) i dviju u Perugi (*Occulti* i *Insensati*). Rođen je 1549. a umro je 1610.godine u Dubrovniku. (hrvatska enciklopedija)

7. ZAKLJUČAK

Gledajući u prošlost može se primijetiti da su od samih začetaka zajednica počeli i začetci odgoja. U davnoj prošlosti dok odgoj još nije niti bio definiran kao takav, se znalo što treba djecu učiti, i koja im znanja prenijeti da bi u odrasloj dobi bili što sposobniji. Kako se razvijalo društvo tako se razvijao odgoj. Pa smo malo po malo došli do definicije odgoja i na kraju krajeva do nauke kao što je pedagogija koja se bavi odgojem danas.

No prije svega toga, kao što se može vidjeti u radu bilo je puno teorija o odgoju koje se nisu u svakom svom dijelu podudarale, nego su sagledavajući ih i proučavajući bile suprotne jedna naspram druge ali samim tim, su se nekako i nadopunjavale i koncept je težio od istoga a to je da je odgoj bitan za razvitak pojedinca. Tako se može zaključiti da je odgoj djelovanje utemeljeno u poštivanju drugoga kao drugačijega, samosvjesnog, autonomnog i slobodnog bića.

Filozofija odgoja teži poticanju i razvijanju filozofskog mišljenja, a posebno se ograđuje od sveprisutne manipulacije i instrumentalizacije odgoja, te inzistira prvo na odgajateljevu samoodgoju kako bi bio sposoban uložiti napor u drugog pojedinca i pomoći mu izgraditi osobnost.

8. LITERATURA:

1. Aristotel, *Nikomahova etika*, Globus, Zagreb, 1988. Pristupljeno 13.06.2021. https://www.academia.edu/10099520/Aristotel_Nikomahova_etika
2. Gučetić, N., V. *Upravljanje obitelji*, Biblioteka Skorpus, Zagreb 1998.
3. Guthrie, M. K. C., *Povijest grčke filozofije, Sofisti-Sokrat*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb 2007. PDF, Pristupljeno 30.05.2021. <https://dokumen.tips/documents/iii-w-k-c-guthrie-povijest-grcke-filozofije-sofisti-sokrat-naklda.html>.
4. Karahasanović, M., *Uloga umjetnosti u vaspitanju prema Aristotelu*, Arhe, 25(29), 159–175. 2018. Pristupljeno 08.06.2021. <http://arhe.ff.uns.ac.rs/index.php/arhe/article/view/2225>
5. Krstić, J., *Problemi unutar Platonove filozofije odgoja i obrazovanja: uvjetovanje i dvoznačnost u pisanju*, Hrčak, Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, 2019. Pristupljeno 15.06.2021. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=341359
6. Matijević, M., Bilić, V., i Opić, S., *Pedagogija za učitelje i nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb 2016.
7. Odgoj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 08.06.2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44727>
8. Otton, H. *Platon i Aristotel i suvremena neoklasična politička filozofija*, Polit. misao, Vol XXXIV, 1997.
9. Platon, *Država*, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb 2009.
10. Platon, Ksenofont, *Sokratova obrana*, Matica hrvatska, Zagreb 2019.
11. Polić, M., *K filozofiji odgoja*, Znamen i Institut za pedagogijska istraživanja, Zagreb 1993., PDF Pristupljeno 25.05.2021. <https://fulviosuran.weebly.com/uploads/6/2/3/9/62390407/milan-polic-k-filozofiji-odgoja-pdf.pdf>
12. Šuran, F., *Ok – Utopija: Ideal za kakvog čovjeka?*, prema predavanjima prof. dr. sc. Fulvia Šurana
13. Vuk-Pavlović, P., *Ličnost i odgoj*, Zagreb, recenzija prikaz slučaja 1932. Pristupljeno 25.06.2021. <https://hrcak.srce.hr/43261>

14. Werner, J., *Aristotel, Zasnivanje jedne povijesti njegovog razvoja*, Sandorf & Mizantrop, Zagreb 2017.
15. Windelband, W., *Povijest filozofije*, Naprijed, Beograd 1974.

16. POPIS SLIKA

Slika 1. Drevni filozofi sophists

Slika 2. Sokrat

Slika 3 Platon

Slika 4. Prikaz obrazovanja čuvara prema Platonu

Slika 5. Usporedba duše i kočije, prema Platonu

Slika 6. Aristotel

Slika 7. Atenska škola, Rafaelova freska

SAŽETAK

Ovim radom ukazuje se na važnost filozofije odgoja, odgoja i obrazovanja kao takvoga. Te se ističe važnost koju su nam antički filozofi ostavili u nasljeđe, ali su obrađene i razlike u njihovim shvaćanjima odgoja.

Ovaj rad pokazuje teorije koje su iznijeli i proučavali Platon i Aristotel te neki od njihovih prethodnika, poput Sofista i Sokrata. Samim time naglašavaju se sveprisutne razlike u shvaćanju odgoja dvaju možemo ih slobodno nazvati „Filozofska diva“.

Iznesene su Platonove teorije u kojima su pronađeni određeni problemi, ponajviše jer Platonov odgojno-obrazovni sustav koji bi se trebao primjenjivati u njegovoj državi nije osjetljiv na stvarnost toga doba. Također su iznesena i stajališta Aristotela o odgoju.

Ključne riječi: odgoj, filozofija odgoja, Platon, Aristotel, Država, društvo

SUMMARY

This paper points out the importance of the philosophy of upbringing and education as such. And the importance that the ancient philosophers left us as a legacy is emphasized, but the differences in their understandings of upbringing are also treated.

This paper shows the theories put forward and studied by Plato and Aristotle and some of their predecessors, such as the Sophists and Socrates. This emphasizes the ubiquitous differences in the understanding of the upbringing of the two, we can freely call them "Philosophical Diva".

Plato's theories are presented in which certain problems are found, mostly because Plato's educational system that should be applied in his country is not sensitive to the reality of that time. Aristotle's views on upbringing are also presented.

Keywords: education, philosophy of education, Plato, Aristotle, State, society